

Budżet obywatelski w szkole

Autor: Piotr Sienkiewicz

Czym jest budżet partycypacyjny?

Budżet partycypacyjny (inaczej: budżet obywatelski) to proces, który umożliwia obywatelom dyskusję i bezpośredni wpływ na decyzje o przeznaczeniu części budżetu publicznego. Początkowo dotyczył mieszkańców miast. Z czasem korzyści wynikające z możliwości włączania obywateli w rozmowę na temat potrzeb i sposobów ich zaspokojenia stały się tak bardzo widoczne, że zaczęto rozpowszechniać budżet partycypacyjny w mniejszych społecznościach, np. w szkołach.

Dlaczego warto praktykować budżet partycypacyjny w szkole?

Szkoła jest pierwszą instytucją reprezentującą państwo, z którą styka się młody obywatel. To w niej kształtuje swoje postawy obywatelskie i ma możliwość doświadczyć prawdziwej demokracji. Budżet obywatelski jest doskonałym **narzędziem edukacji obywatelskiej**, dzięki któremu uczniowie mogą przekonać się, jak to jest mieć realny wpływ na swoje otoczenie.

Budżet partycypacyjny przynosi wymierne efekty w postaci **wprowadzenia konkretnych zmian w szkole, tak by uczynić ją lepiej dostosowaną do potrzeb uczniów**. Daje uczniom szansę na wyartykułowanie potrzeb i problemów, przedstawienie konkretnych rozwiązań, a następnie ocenienie ich wg hierarchii ważności.

Dzięki temu jesteśmy w staniej jeszcze efektywniej wzmacniać **kompetencje społeczne i obywatelskie, budować w szkole autentyczną przestrzeń do dyskusji i dawać uczniom realne narzędzia do zmiany otaczającej ich rzeczywistości**.

Kluczowe zasady

Budżet partycypacyjny powinien być zgodny z kluczowymi zasadami, takimi jak:

- prawo zgłaszania własnych propozycji przez członków wspólnoty; w przypadku szkoły – przez uczniów (wtedy mówimy o UCZNIOWSKIM budżecie partycypacyjnym) lub przez uczniów i pozostałych członków społeczności: nauczycieli, rodziców, pracowników niepedagogicznych w ramach SZKOLNEGO budżetu partycypacyjnego;
- ogólnodostępności – możliwość uczestnictwa w budżecie partycypacyjnym powinna być jak najbardziej dostępna dla wszystkich członków społeczności uczniowskiej/szkolnej (np. nieograniczanie możliwości składania wniosków tylko do

uczniów z dobrym zachowaniem; niewykluczanie w głosowaniu klas młodszych). Przed realizacją BP warto ustalić, do jak szerokiej grupy odbiorców mają być skierowane pomysły – czy do jak największej części społeczności uczniowskiej (szkolnej), czy też akceptowalne są wnioski, z których skorzysta mniejsza grupa (np. podjazd dla kilku uczniów niepełnosprawnych; szafki do sali tylko dla jednej klasy). Należy na to zwrócić uwagę szczególnie w szkołach podstawowych, w których istnieją znaczące różnice wieku między uczniami, a zatem również różnice ich potrzeb są dość duże;

- otwartość i dostępność procesu – reguły procesu powinny być przyjazne, a członkowie społeczności informowani o możliwościach udziału w procesie;
- zapewnienie przestrzeni do debaty;
- wiążący wynik podjętych decyzji;
- wspieranie aktywności na różnych etapach procesu (w przypadku szkoły zapewnienie wsparcia ze strony rodziców, nauczycieli, dyrekcji)¹.

Jak przeprowadzić budżet obywatelski w szkole – krok po kroku?

Krok 1 – decyzja i finansowanie

Pierwszym krokiem jest podjęcie decyzji o przeprowadzeniu budżetu partycypacyjnego w szkole, najlepiej w gronie wszystkich zainteresowanych stron: dyrekcji, nauczycieli, rodziców oraz uczniów. Nieodłącznym elementem tego etapu jest znalezienie środków na realizację budżetu. Skąd można wziąć pieniądze na ten cel? **Źródła finansowania budżetu partycypacyjnego należy szukać w:**

- **budżecie szkoły** – w tym przypadku cele, na które mogą zostać przeznaczone środki muszą być ściśle powiązane z pozycjami budżetu szkoły (tzw. paragrafami). Wymaga to od dyrektora szkoły zaplanowania kiedy, na co i w jakiej kwocie będzie mógł przeznaczyć pieniądze (np. budżet partycypacyjny ograniczony przedmiotowo jedynie do inwestycji remontowych);
- **budżecie Rady Rodziców/Rady Szkoły;**
- **środkach zewnętrznych, np. od sponsorów, stowarzyszeń absolwentów danej szkoły, fundacji.**

Kwota, jaka zostanie przeznaczona na realizację projektów w ramach budżetu obywatelskiego, jest indywidualną kwestią do rozważenia w każdej szkole. Ważne, aby była to suma, która pomoże wyzwolić energię uczniów i da im realną szansę na wprowadzanie zmian w szkole. Istotne jest również określenie maksymalnej wartości pojedynczego projektu

¹ Na podstawie: Standardy procesów budżetu partycypacyjnego w Polsce, Fundacja „Stocznia”, Warszawa 2015, s. 7; publikacja dostępna pod adresem <http://bp.partycypacjaobywatelska.pl/seriabp/>

(może ona wynosić równowartość kwoty całego budżetu partycypacyjnego lub może być mniejsza, dzięki czemu możliwe będzie zrealizowanie kilku pomysłów). Informacje te pozwolą uczniom racjonalnie zaplanować swoje przedsięwzięcia.

Przykład:

*Rada Rodziców w roku szkolnym 2017/2018 przeznacza kwotę 3 000 zł na realizację projektów zgłoszonych przez uczniów szkoły i wybranych w głosowaniu.
/Szkoła Podstawowa nr 109 im. Batalionów Chłopskich w Warszawie/*

Krok 2 – powołanie zespołu roboczego/koordynatora

Organizatorem budżetu obywatelskiego w szkole powinni być przedstawiciele trzech stanów ją tworzących: nauczyciele (w tym dyrektor placówki, który ponosi odpowiedzialność za to, co się w niej dzieje), rodzice i uczniowie. Szczególnie tych ostatnich warto włączyć w organizację budżetu partycypacyjnego, ponieważ dzięki temu:

- rozwijają kompetencje społeczno-obywatelskie, uczą się wyznaczania zasad, postępowania zgodnie z procedurami;
- zwiększa się transparentność procesu wydatkowania środków – uczniowie są współodpowiedzialni za dopuszczenie projektów a następnie wyłonienie zwycięskich inicjatyw;
- w dużym stopniu może to odciążyć nauczycieli w pracy organizacyjno-informacyjnej.

Przykłady:

Formularz zgłoszeniowy należy przekazać koordynatorowi - p. XXXX lub wychowawcy, który przekaze projekt koordynatorowi. W razie nieobecności koordynatora, jego zastępcę wyznacza Dyrektor.

/Szkoła Podstawowa nr 9 STO/

Szkolnym Budżetem zarządza zespół roboczy złożony z przedstawicieli dyrekcji szkoły, nauczycieli, rady rodziców i uczniów. Zespołowi roboczemu przewodzą koordynatorki Szkolnego Budżetu, które poza organizacją pracy zespołu roboczego czuwają również nad przebiegiem Szkolnego Budżetu oraz wspierają w pisaniu i promowaniu projektów do Szkolnego Budżetu.

W skład zespołu roboczego wchodzi:

- a) XXXX, wicedyrektor szkoły,*
- b) XXXX, nauczycielka i koordynatorka Szkolnego Budżetu,*
- c) XXXX, nauczycielka i koordynatorka Szkolnego Budżetu,*

- d) XXXX, nauczycielka i koordynatorka Szkolnego Budżetu,
- e) XXXX, przedstawicielka rodziców,
- f) XXXX, przedstawicielka rodziców,
- g) XXXX, przedstawiciel uczniów,
- h) XXXX, przedstawiciel uczniów.

/Szkoła Podstawowa nr 382 w Warszawie/

Krok 3 – opracowanie regulaminu wraz z terminarzem

Podstawowe kwestie dotyczące procedury budżetu należy przedstawić w formie krótkiego dokumentu. Na tym etapie warto pamiętać o omówionych wcześniej kluczowych zasadach przebiegu procesu budżetu obywatelskiego. Ważne, by reguły były spisane w sposób przystępny dla uczniów. Istotne jest również, aby zadbać o dotarcie z informacją o realizacji budżetu do całej szkolnej społeczności. Można w tym celu wykorzystać przestrzeń szkoły (plakaty, gazetki ściennie, tablica samorządu), radiowęzeł, apel szkolny, komunikację elektroniczną (stronę internetową szkoły, dziennik elektroniczny), czy poprosić o pomoc w promowaniu budżetu wychowawców klas.

Często do regulaminu załącza się:

- formularz zgłoszeniowy projektu, w którym wnioskodawcy muszą wskazać cel ich pomysłu, opisać, kto będzie mógł korzystać z zakupionych produktów lub usług, oraz oszacować koszty;
- wzór listy poparcia, na której podpiszą się uczniowie popierający inicjatywę.

Uzupełnianie przez uczniów formularzy lub list poparcia sprzyja nabywaniu przez nich umiejętności tworzenia i opisywania projektów wg ustalonych zasad i ogólnie radzenia sobie z formalnościami.

Przykłady:

6. Do formularza zgłoszeniowego należy dołączyć listę poparcia osobiście podpisaną przez co najmniej 30 osób, wyłącznie spośród: uczniów szkoły, nauczycieli, dyrekcji lub pozostałych pracowników szkoły.

/XIII LO z Oddziałami Dwujęzycznymi im. płk. Leopolda Lisa-Kuli w Warszawie/

Wniosek do SBP wraz z listą poparcia XIII LO z Oddziałami Dwujęzycznymi im. płk. Leopolda Lisa-Kuli w Warszawie

<https://liceum13.edu.pl/a,79,szkolny-budzet-partycypacyjny>

Proces realizacji budżetu obywatelskiego odbywa się w określonych ramach czasowych. Dokładny **terminarz** powinien znaleźć się w regulaminie. Zmienne, które warto wziąć pod uwagę przy jego konstruowaniu to: rok budżetowy szkoły oraz w miarę możliwości szybkie rozpoczęcie realizacji zwycięskich projektów, co zapewni efekt sprawczości. Najlepiej zatem, aby uczniowie mogli skorzystać z inicjatyw jeszcze w tym samym roku szkolnym, przed odejściem najstarszego rocznika.

Przykład:

- a. Oficjalny start Szkolnego Budżetu Partycypacyjnego – 8 stycznia.*
- b. Szkolenie w klasach dla uczniów i uczennic prowadzone przez wychowawców – 8-12 stycznia 2018 r.*
- c. Zgłaszanie pomysłów przez uczniów i uczennice – 1-23 luty 2018 r.*
- d. Zachęcanie do składania projektów przez uczniów i uczennice – 1 – 22 luty 2018 r.*
- e. Konsultacje dla uczniów i uczennic, których celem jest pomoc przy opisaniu pomysłów, prowadzone przez nauczycieli i rodziców – I i II połowa lutego 2018 r. (2 dni)*
- f. Weryfikacja pomysłów pod kątem formalnym przez zespół ds. Szkolnego Budżetu Partycypacyjnego – 26 luty – 2 marca 2018 r.*
- g. Ogłoszenie listy pomysłów, które zostały zakwalifikowane pod względem formalnym do etapu głosowania – do 6 marca 2018 r.*
- h. Promocja projektów społeczności szkolnej przez autorów/autorki – 7-16 marca 2018 r.*
- i. Głosowanie wszystkich uczniów i uczennic na projekty – 19 – 23 marca 2018 r.*
- j. Ogłoszenie wyników – do 4 kwietnia 2018 r.*
- k. Realizacja zwycięskich pomysłów – 9 kwietnia – 23 czerwca 2018*

/Szkoła Podstawowa nr 96 im. Ireny Kosmowskiej w Warszawie/

od 29 października 2018 r.	Promocja SBP
13-16 listopada 2018 r.	Składanie projektów w wersji papierowej i elektronicznej
13-23 listopada 2018 r.	Weryfikacja projektów
23 listopada 2018 r.	Ogłoszenie listy projektów dopuszczonych do etapu głosowania
24-29 listopada 2018 r.	Promocja projektów przez Zespół i autorów projektów
30 listopada 2018 r.	Głosowanie
30 listopada 2018 r.	Ogłoszenie wyników
3-15 grudnia 2018 r.	Realizacja projektów

/XIII LO z Oddziałami Dwujęzycznymi im. płk. Leopolda Lisa-Kuli w Warszawie/

Krok 4 – ogłoszenie naboru i składanie projektów

Projekty do budżetu partycypacyjnego w szkole zgłaszają uczniowie (jedna osoba lub grupa), choć jak pokazuje praktyka, do udziału w tym procesie mogą zostać również zaproszeni rodzice, nauczyciele, dyrekcja i pozostali pracownicy szkoły.

Przykład SZKOLNEGO budżetu partycypacyjnego (podmiotami są uczniowie i dorośli):

1. Projekty mogą składać:

- uczniowie szkoły,
- rodzice lub opiekunowie prawni, pod warunkiem że składają projekt razem z uczniami szkoły,
- nauczyciele,
- dyrekcja szkoły,
- pozostali pracownicy szkoły.

2. Członkowie zespołu roboczego nie mogą składać projektów.

3. Projekty można składać pojedynczo lub grupowo.

/Szkoła Podstawowa nr 382 w Warszawie/

Przykłady UCZNIOWSKIEGO budżetu partycypacyjnego (podmiotami są wyłącznie uczniowie):

9. Każdy uczeń może zgłosić i poprzeć więcej niż jeden projekt (maksymalnie 3).

10. Jeden projekt może zostać zgłoszony przez maksymalnie trzech uczniów.

/Szkoła Podstawowa nr 124 im. Stanisława Jachowicza w Warszawie/

6. Projekty mogą być zgłaszane przez uczniów i uczennice wszystkich poziomów edukacyjnych. Uczniowie przygotowują swoje pomysły zespołowo (2 -8 osób) i składają w sekretariacie szkoły na formularzu zgłoszeniowym, który stanowi załącznik nr 1 do Regulaminu. Te same osoby mogą zgłaszać kilka projektów.

7. Wartość pojedynczego projektu nie może przekraczać kwoty 1000zł.

/Szkoła Podstawowa nr 96 im. Ireny Kosmowskiej w Warszawie/

Przedmiotem projektu realizowanego w ramach budżetu obywatelskiego mogą być np.: inwestycje, zakup wyposażenia czy organizacja wydarzeń. Można również wybrane kategorie wykluczyć z procesu zapisami regulaminu.

Przykłady:

Projekty muszą mieścić się w zakresie działań Rady Rodziców tj. doposażenie szkoły, organizacja warsztatów edukacyjnych, teatrzyków, koncertów, gier terenowych i innych podobnych imprez.

Projekty mogą być realizowane przez wykonawców zewnętrznych (np. firma organizująca gry terenowe) lub przez uczniów szkoły (gra terenowa przeprowadzona przez uczniów z użyciem materiałów zakupionych w ramach projektu).

/Szkoła Podstawowa nr 109 im. Batalionów Chłopskich w Warszawie/

1. Realizowane mogą być projekty o charakterze inwestycji (np. remont, prace ogrodowe) lub zakupu (np. książek, zabawek). Nie będą realizowane projekty o charakterze wydarzeń (np. warsztaty, dyskoteka).

2. Projekty muszą być zgodne z prawem i statutowymi zadaniami szkoły oraz nie mogą naruszać planów szkoły.

3. Projekty muszą być zlokalizowane na terenie należącym do szkoły.

4. Projekty muszą obejmować całość kosztów związanych z ich realizacją.

5. Projekty muszą być możliwe do realizacji do 15 grudnia 2018 r.

6. Efekty projektów muszą być ogólnodostępne dla społeczności szkolnej, czyli być dostępne dla uczniów co najmniej jednego etapu edukacyjnego (klasy 1-3 lub 4-6).

/Szkoła Podstawowa nr 382 w Warszawie/

1. W ramach SBP mogą być realizowane projekty o charakterze:

- inwestycji (np. remont),
- zakupu rzeczy służących szkolnej społeczności (np. kanapy, przybory do klas, sprzęt rekreacyjny),
- wydarzeń (np. warsztaty, spotkania z zaproszonymi gośćmi).

/XIII LO z Oddziałami Dwujęzycznymi im. płk. Leopolda Lisa-Kuli w Warszawie/

Krok 5 – weryfikacja

Przed fazą wyboru projektów do realizacji następuje proces ich **weryfikacji** przez specjalnie powołaną komisję (w jej skład mogą wchodzić zarówno przedstawiciele uczniów, rodziców i pracowników szkoły, jak i np. tylko nauczyciele). Zespół ten ocenia, czy zgłoszone inicjatywy są zgodne z prawem, statutem szkoły, przepisami bezpieczeństwa, regulaminem budżetu obywatelskiego oraz bada projekt pod kątem możliwości realizacji. Istotne jest aby, wnioskodawcy projektów, które nie spełniają w/w wymagań mieli możliwość ich poprawy lub, w przypadku odrzucenia, poznali uzasadnienie tej decyzji.

Przykłady:

14. Podczas weryfikacji projekt zostanie sprawdzony przez pracowników szkoły czy jest możliwy do zrealizowania. Jeśli projekt będzie zawierał jakieś błędy, uczeń zostanie poproszony o poprawienie wniosku. Należy poprawić wniosek w ciągu 2 dni od otrzymania powiadomienia.

/Szkoła Podstawowa nr 124 im. Stanisława Jachowicza w Warszawie/

1. Projekty są sprawdzane przez koordynatorki Szkolnego Budżetu pod kątem poprawności i zgodności z regulaminem, a także trafności oszacowania kosztów ujętych w projekcie.
2. Jeśli projekt zawiera niejasności, błędy lub braki uniemożliwiające jego realizację, koordynatorki Szkolnego Budżetu zwracają go osobom składającym projekt do poprawy, dając wskazówkę, co należy poprawić.
3. Jeśli projekty ze sobą kolidują, bo dotyczą podobnej sprawy lub miejsca, koordynatorki Szkolnego Budżetu zwracają je osobom składającym projekty do poprawy, dając wskazówkę, co można zrobić, by uniknąć kolizji (np. napisać wspólnie jeden projekt lub zmienić miejsce realizacji).
4. Czas na poprawę projektu wynosi 2 dni.

5. Projekty, które zawierają treści powszechnie uznawane za obraźliwe lub które mogą być odebrane jako społecznie naganne, nie są rozpatrywane.
6. Listę projektów sprawdzonych przez koordynatorki Szkolnego Budżetu, w tym przede wszystkim dopuszczonych do etapu głosowania, zatwierdza zespół roboczy.
7. Koordynatorki Szkolnego Budżetu publikują listę losowo ułożonych projektów dopuszczonych do głosowania.

/Szkoła Podstawowa nr 382 w Warszawie/

5 marca 2018 Zespół ds. Szkolnego Budżetu Partycypacyjnego zapoznał się z pomysłami zgłoszonymi przez Uczniów i Uczennice. Część projektów została zakwalifikowana do głosowania, część może być zrealizowana przez szkołę z jej własnych środków, część pomysłów nie może być poddana pod głosowanie ponieważ nie spełnia zapisów regulaminu (np. wartość pomysłu przekracza 1000 zł lub szkoła z powodów prawnych nie może zrealizować działania). Poniżej lista wszystkich pomysłów wraz z decyzją. Dla Wszystkich ogromne BRAWA!!! :) Przed nami prezentacje zakwalifikowanych pomysłów (21 marca) i głosowanie (do końca marca)					
Lp.	Tytuł projektu	Autorzy	Koszt	Decyzja	Uzasadnienie/Uwagi
1	Prezentacja Balladyny	[redacted]	400 zł	Zakwalifikowany do etapu głosowania	Projektodawcy prosimy o: a) znalezienie drugiego projektodawcy do zespołu, b) podanie liczby osób, które będą grać i oglądać, c) wskazanie opiekuna realizacji projektu (nauczyciela, który będzie przeprowadzał próby), d) bardziej dokładną wycenę strojów (jakie elementy scenografii, stroje - czy wypożyczone czy kupione) e) sugestia - wydłużenie czasu przygotowań, sugerowana premiera - tuż przed zakończeniem roku szkolnego.
2	Warsztaty z "fit lovers"	[redacted]	1 000 zł	Zakwalifikowany do etapu głosowania	a)znalezienie opiekuna realizacji projektu (nauczyciel/ka, rodzic), b)potwierdzenie przeprowadzenia i kosztorysu, c) ustalenie ostatecznej liczby odbiorców i liczby spotkań
3	Ściana do malowania kredą	[redacted]	210 zł	Zakwalifikowany do etapu głosowania	a)znalezienie opiekuna realizacji projektu (nauczyciel/ka, rodzic), b) sprawdzić dokładnie kosztorys
4	Cheerleaderki	[redacted]	300 zł	Zakwalifikowany do etapu głosowania	a)znalezienie opiekuna realizacji projektu (nauczyciel/ka, rodzic), b)opisanie rekrutacji
5	Dzień małego zwierzątka	[redacted]	460 zł	Zakwalifikowany do etapu głosowania	a) znalezienie opiekuna pomysłu spośród nauczycieli lub rodziców

/Szkoła Podstawowa nr 96 w Warszawie

<https://www.facebook.com/Szkolny-Budzet-Partycypacyjny-w-SP96-181081909151957/>

Krok 6 – promocja

Po ogłoszeniu listy projektów, które pozytywnie przeszły weryfikację, rozpoczyna się **kampania promocyjna**. Autorzy zgłoszonych inicjatyw starają się przekonać wyborców do swoich pomysłów. Mogą skorzystać z podobnych narzędzi jak w przypadku informowania o idei budżetu partycypacyjnego, przygotować prezentacje, lecz przede wszystkim jest to dobra przestrzeń na **szkolną debatę**.

Przykład:

2.9. Sposobem promocji projektu będzie debata, w której zgłaszający będą mieli możliwość zaprezentowanie swojego pomysłu. Dopuszcza się również wykonanie plakatów, ulotek służących rozpowszechnieniu idei projektu.

/LXXV Liceum Ogólnokształcące im. Jana III Sobieskiego w Warszawie/

Krok 7 – wybór projektów do realizacji

Wybór projektów może przebiegać wg różnych wariantów. Może to być **głosowanie** samych uczniów, jak również wspólne głosowanie uczniów oraz grup dorosłych (rodziców, pracowników szkoły). Należy również określić, na ile projektów można oddać głos. Za głosowanie odpowiedzialna powinna być Komisja Wyborcza (Zespół ds. budżetu), w skład której wchodzi także uczniowie. Dzięki temu zwiększa się przejrzystość procesu wyborczego oraz rozwijane są kompetencje społeczno-obywatelskie młodych ludzi.

Przykłady:

1. W SBP głosować mogą:
 - a) uczniowie szkoły,
 - b) nauczyciele,
 - c) dyrekcja szkoły,
 - d) pozostali pracownicy szkoły.
2. Głosować można tylko raz i tylko na jeden projekt.
3. Głosowanie jest tajne i odbywa się na papierowych kartach do głosowania.
4. Głosowanie zostanie przeprowadzone w formie ustalonej przez Zespół i w terminie zgodnym z Harmonogramem.
5. Do realizacji przechodzą projekty, które uzyskały największą liczbę głosów i mieszczą się w kwocie przeznaczonej na realizację SBP.
6. W sytuacji, gdy projekt uzyskał wystarczającą liczbę głosów, by przejść do realizacji, ale nie mieści się w kwocie SBP, do realizacji przechodzi kolejny pod względem liczby głosów projekt, który mieści się w tej kwocie.

/XIII LO z Oddziałami Dwujęzycznymi im. płk. Leopolda Lisa-Kuli w Warszawie/

19. *Głosować mogą tylko uczniowie i uczennice SP nr 96 w Warszawie.*
20. *Można głosować na trzy dowolne projekty w dniach 19 – 23 marca 2018r.*
21. *Na podstawie wyników głosowania zespół ds. Szkolnego Budżetu Partycypacyjnego tworzy listę rankingową projektów.*
22. *Do realizacji mogą przejść projekty, które uzyskały największą ilość głosów, aż do wyczerpania kwoty 3000zł.*
23. *W sytuacji, gdy pozostałe środki finansowe nie pozwalają na realizację kolejnego projektu z listy rankingowej, do realizacji przechodzi projekt zajmujący niższą pozycję na liście, jeżeli koszty jego realizacji mieszczą się w kwocie pozostałej do rozdysponowania.*

/Szkoła Podstawowa nr 96 im. Ireny Kosmowskiej w Warszawie/

Szczególnie w mniejszych szkołach można spróbować odejść od głosowania na rzecz innej metody np. ogólnoszkolnej dyskusji lub debaty word café służących tym razem nie promocji projektów, lecz ich ostatecznemu wyborowi. Jeśli nie jesteśmy pewni, że tą drogą będziemy w stanie wyłonić zwycięskie projekty (np. w szkole nie ma tradycji takich dyskusji i wspólnego dochodzenia do kompromisu), warto w regulaminie zawrzeć jakieś rozwiązanie awaryjne (np. *Jeśli zgromadzenie społeczności szkolnej złożone z nie będzie w stanie wybrać projektów do realizacji w drodze debaty, w kolejnym kroku przeprowadza się głosowanie według poniższych zasad*).

Krok 8 – realizacja

Po ogłoszeniu wyników należy przystąpić do realizacji projektów zgodnie ze wskazanymi we wnioskach projektowych harmonogramach. W celu spełnienia efektu sprawczości, zwycięskie projekty powinny być zrealizowane w jak najszybszym czasie. Istotne jest wskazanie osób odpowiedzialnych za realizację tych projektów. Mogą to być konkretni nauczyciele, przedstawiciele rodziców lub pracownicy szkoły (np. kierownik gospodarczy). Dodatkowo warto w proces realizacji włączyć uczniów, w szczególności wnioskodawców.

Przykład:

- 5.1. *Projekty będą realizowane w kolejności wynikającej z uzyskanej liczby głosów.*
- 5.2. *Za realizację zwycięskiego Projektu/Projektów odpowiada Dyrektor Szkoły. Wnioskodawca zwycięskiego projektu może uczestniczyć w procesie realizacji.*

/LXXV Liceum Ogólnokształcące im. Jana III Sobieskiego w Warszawie/